

Vid stenåldersboplatser längs Rätanssjön

Arkeologisk förundersökning inom
L1946:1028 och arkeologiska utredningar
etapp 2 vid L1946:643 och L2020:7832

Rätans socken, Bergs kommun, Jämtlands län

Kristina Jonsson

RAPPORT – JAMTLI 2021:17
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2021

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Omslagsbild: Område 2, foto taget från den västra delen mot den östra. Foto: Kristina Jonsson

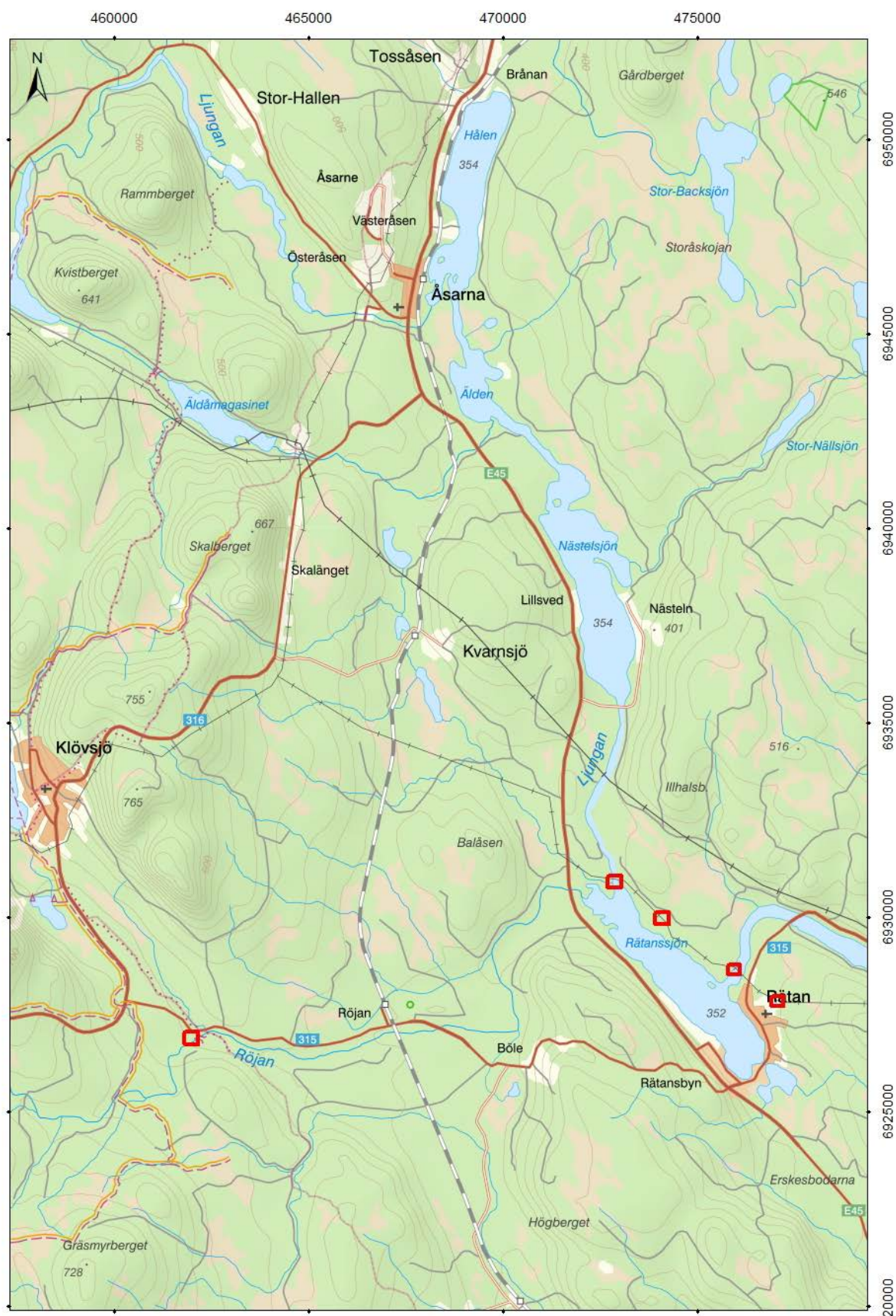
Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

Länsstyrelsens diarienummer: 431-7258-2020

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	5
Undersökningens bakgrund.....	5
Syfte.....	5
Metod och genomförande	5
Kulturmiljöbeskrivningar	6
Genomförande och resultat	8
Område 1.....	8
Område 2.....	8
Förundersökning inom boplat L1946:1028.....	8
Utredning i anslutning till boplat L1946:643.....	9
Område 3.....	10
Område 4.....	10
Utredning i anslutning till boplat L2020:7832.....	10
Område 5.....	11
Tolkning och förslag till vidare åtgärder	11
Referenser	11
Administrativa uppgifter.....	12

Figur 1. Översikt över arbetsområdenas lägen, markerade med röda rektanglar. Underlagskarta från Lantmäteriet (Topografiska webbkartan). Skala 1:150 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Jamtli har utfört arkeologiska utredningar etapp 2 (utredningsgrävning) samt en arkeologisk förundersökning intill och inom tre stenåldersboplatser i Bergs kommun. I uppdraget ingick även att markera läget för ett antal övriga kända lämningar. Utredningen föranleddes av att NEKTAB planerar att bygga ut en befintlig elledning med ytterligare en stolprad, varvid forn- och övriga kulturhistoriska lämningar kan komma att beröras. Utredningen och förundersökningen påvisade inga arkeologiska lämningar.

Bakgrund

Undersökningens bakgrund

Med anledning av att NEKTAB planerar att bygga ut en befintlig elledning med ytterligare en stolprad längs Rätanssjön samt vid Röjan i Bergs kommun, har Stiftelsen Jamtli utfört arkeologiska utredningar och en förundersökning inom de berörda områdena. I uppdraget ingick även att markera läget för ett antal övriga kända lämningar som kan komma att beröras av arbetsföretaget. Uppdraget utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Jämtlands län, och bekostades av BTEA (Bergs Tingslags Elektriska AB).

Fältarbetet genomfördes i juni månad 2021 av Kristina Jonsson, antikvarie/arkeolog på Jamtli, som även har sammanställt denna rapport.

Syfte

Syftet med utredningarna och förundersökningen var att ta fram besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningarna, det vill säga att fastställa fornlämningarnas utbredning inom arbetsområdena.

Metod och genomförande

Utredningen inleddes med en arkivstudie som begränsades till en genomgång av kända lämningar i området.

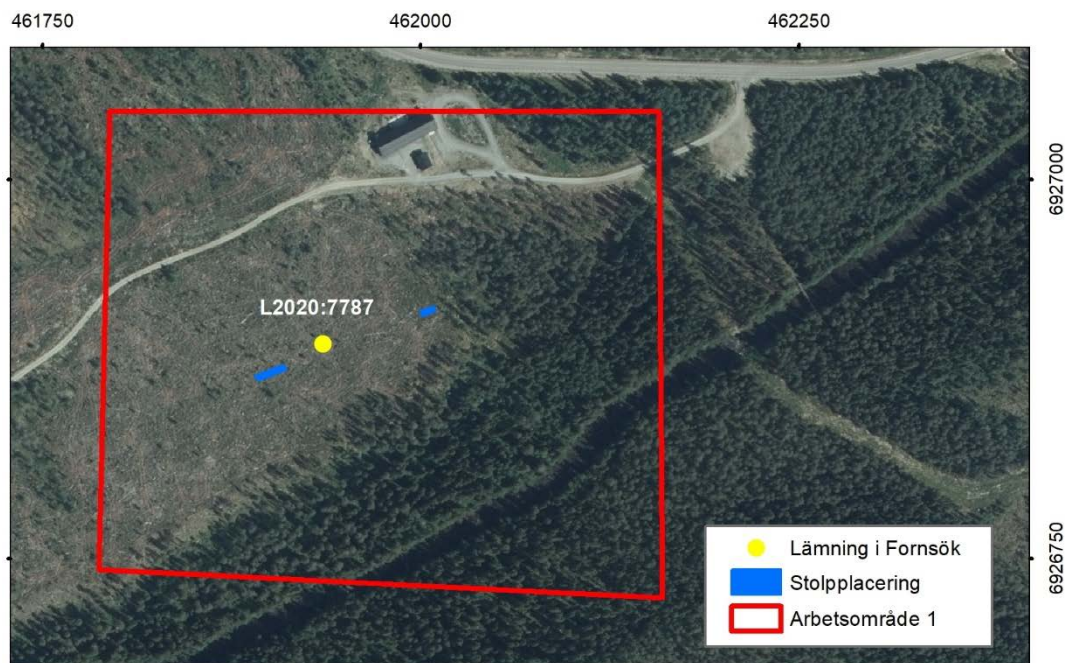
Fältarbetet i form av utredningar etapp 2 och förundersökning bestod i att gräva ett antal provgropar inom de ytor som av uppdragsgivaren angivits som arbetsområden. Grävningen genomfördes med spade och skärlev. I undersökningsplanen hade det angivits att materialet skulle sällas med handsåll, men på plats i fält bedömdes detta överflödigt eftersom materialets sammansättning möjliggjorde att eventuellt boplatismaterial kunde fångas upp utan sållning.

Förundersökningen inom fornlämning L1946:1028 fick begränsas till att omfatta den sydvästra delen av undersökningsområdet, då övriga delar låg i sankmark.

De lämningar som skulle markeras i fält för att kunna undvikas vid de kommande arbetena snitslades med markeringsband för fornlämning. På en av platserna låg den närmaste fornlämningen så långt från det berörda området att ingen markering gjordes.

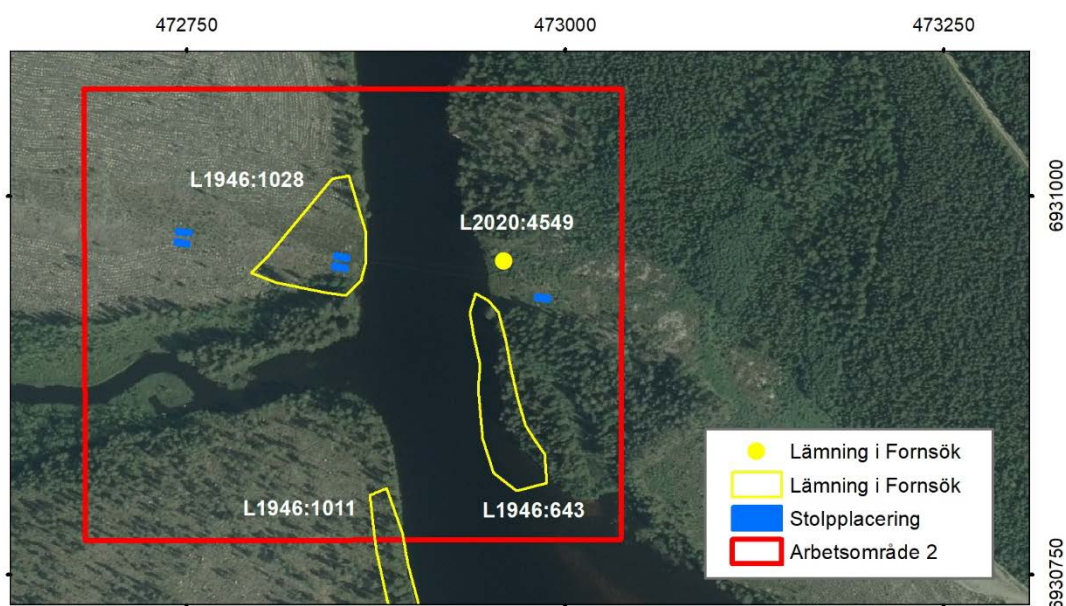
Kulturmiljöbeskrivningar

Område 1 är beläget en dryg mil väster om de övriga, i Klövsjö socken. Den aktuella lämningen i detta område, en kolbotten efter en resmila (L2020:7787), ligger på en höjdrygg i vad som idag är ett kalhygge med relativt nyplanterad tallskog (figur 2).

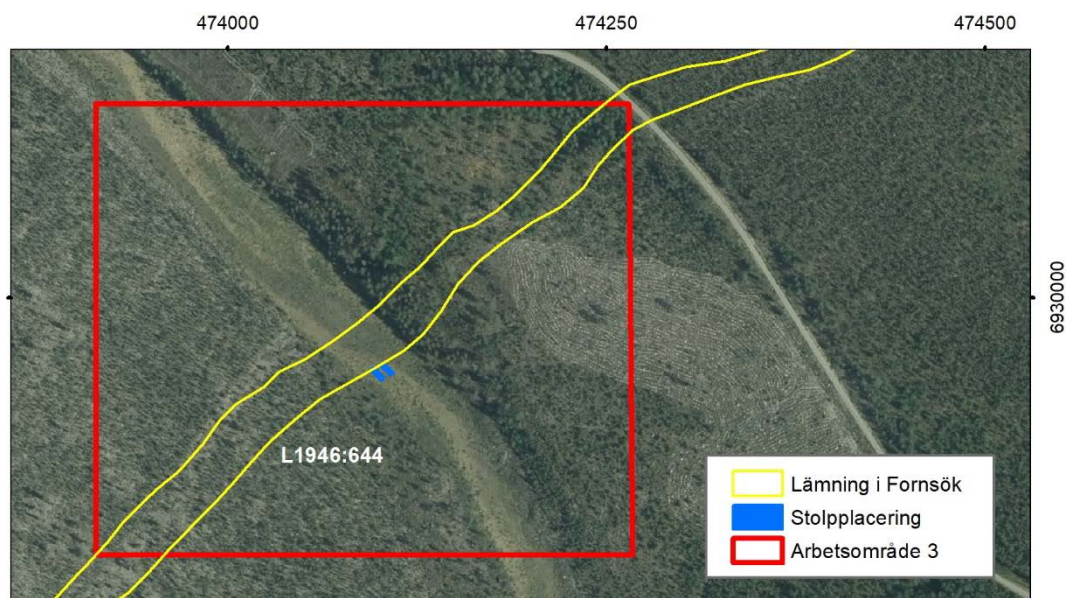
Figur 2. Område 1, med resmilen markerad. Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:5 000.

Områdena 2–5 ligger längs Rätanssjön. Område 2 är beläget längst i norr vid Ljungans och Kvarnåns inlopp (figur 3). Det omfattar sluttande strandplan samt högre liggande trädbevuxen mark. Väster om Ljungan är ytan i huvudsak kalhuggen med nyplanterad tall. Längs stränderna på ömse sidor finns tre fornlämningar, stenåldersboplatserna L1946:643, L1946:1011, L1946:1028, samt en övrig kulturhistorisk lämning – en sentida möjlig husgrund (L2020:4549).

Figur 3. Område 2, med lämningar i Fornsök markerade. Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:5 000.

Område 3 består av en höjdrygg i öster, bevuxen med delvis avverkad tallskog. Marken sluttar relativt brant ned mot kraftledningsgatan. Där denna löper är marken mycket sank. Området korsas av en fornlämning, fångstgropssystem (L1946:644). Inga fångstgropar ligger i kraftledningsgatan.

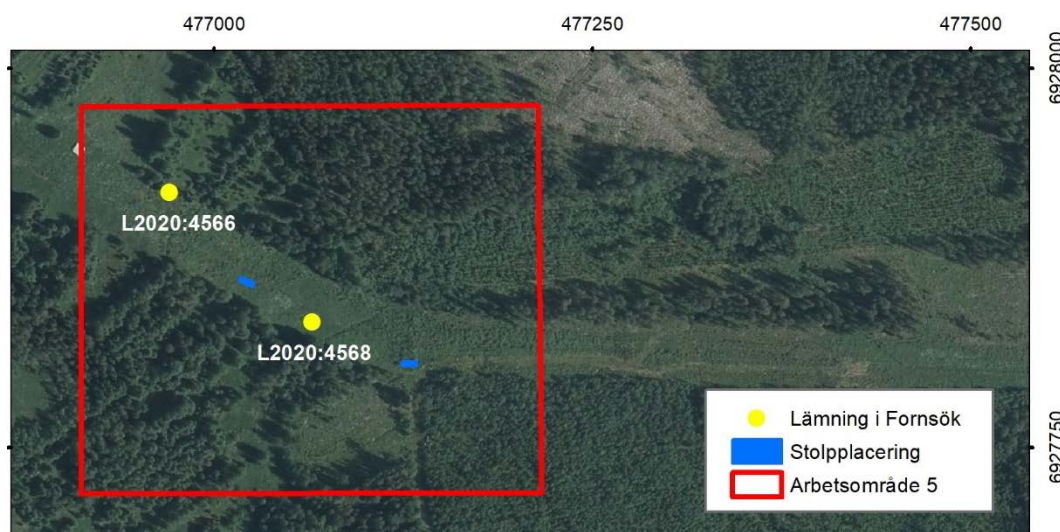
Figur 4. Område 3, med fångstgropssystemet markerat. Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:5 000.

Område 4 består också i huvudsak av nyplanterad tallmo. I sluttningen ned mot Ljungan är marken mycket vattensjuk. Inom området finns en fornlämning: stenåldersboplats (L2020:7832).

Figur 5. Område 4, med boplatsen markerad. Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:5 000.

Område 5 är bevuxet med barr- och lövskog, terrängen sluttar svagt mot väster. Inom ytan finns två övriga kulturhistoriska lämningar, röjningsröse L2020:4566 och L2020:4568.

Figur 6. Område 5, med röjningsrösen markerade. Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:5 000.

Genomförande och resultat

Område 1

Inom område 1, mellan lägena för nya stolpar, finns en kolbotten efter en resmila (L2020:7787). Den utgör en övrig kulturhistorisk lämning som ej berörs direkt av de planerade arbetsföretagen. Kolbotten markerades dock med markeringsband för fornlämning för att förhindra eventuella körskador.

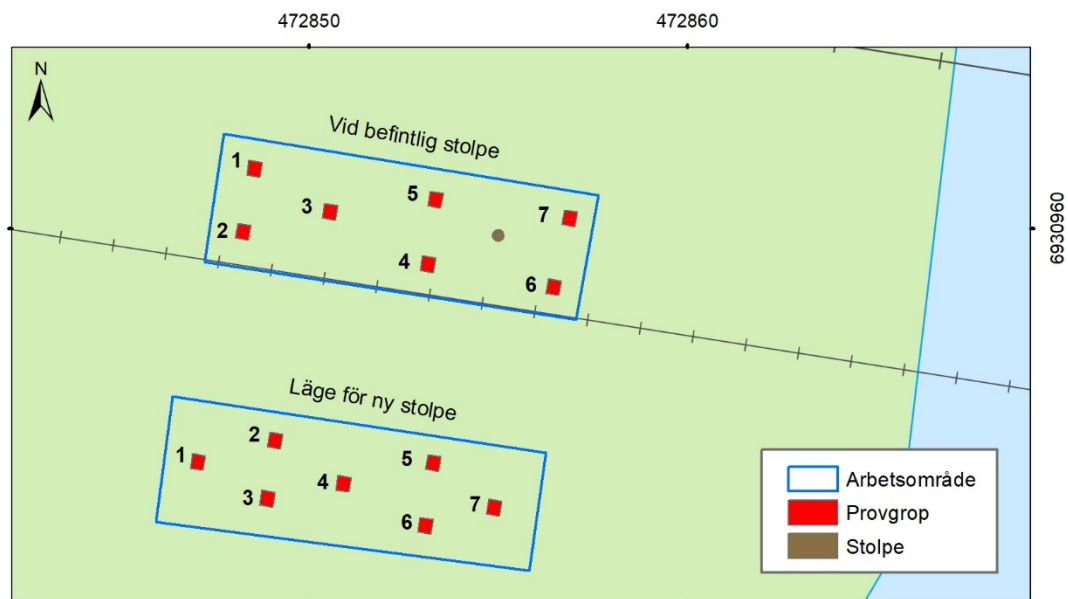
Område 2

Inom område 2 berörs boplat L1946:1028 direkt av kommande arbeten, varvid ytorna kring befintliga och planerade stolpar blev föremål för förundersökning genom grävning av provgropar. I delen öster om Ljusnan utredningsgrävdes provgropar inom motsvarande ytor, eftersom de ligger i närheten av boplat L1946:643.

Förundersökning inom boplat L1946:1028

Två tilltänkta arbetsområden ligger inom boplatsens registrerade utbredning, dels vid en befintlig stolpe och dels vid en planerad ny stolpe (figur 7). Inom ytan vid befintlig stolpe grävdes sju provgropar. Groparnas storlek var cirka 0,3x0,3 meter och de grävdes till omkring 0,2 meters djup. Inget boplatsindikerande material framkom, endast naturlig undergrund bestående av silt och enstaka småsten.

Inom ytan för planerad ny stolpe grävdes också sju provgropar av samma storlek (figur 7). Inte heller i dessa framkom boplatfynd, och markförhållandena var desamma.

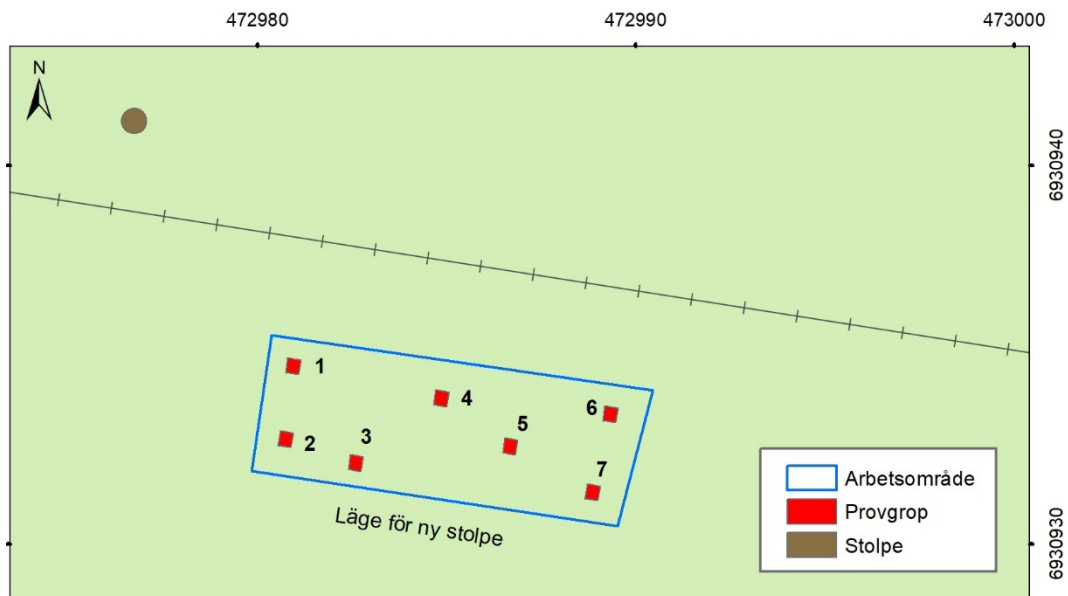

Figur 7. Provgropar inom fornlämning L1946:1028. Skala 1:200.

Utredning i anslutning till boplatz L1946:643

Arbetsområdet för ny stolpe inom den östra delen av område 2 ligger omkring 25 meter nordöst om stenåldersboplatzen och sju meter sydost om en befintlig stolpe. Inom ytan grävdes sju provgropar (figur 8).

Groparnas storlek var cirka 0,3×0,3 meter och de grävdes till omkring 0,3 meters djup. Inget boplatzindikerande material framkom, endast naturlig undergrund bestående av grus och småsten.

Figur 8. Provgropar inom fornlämning L1946:643. Skala 1:200.

Område 3

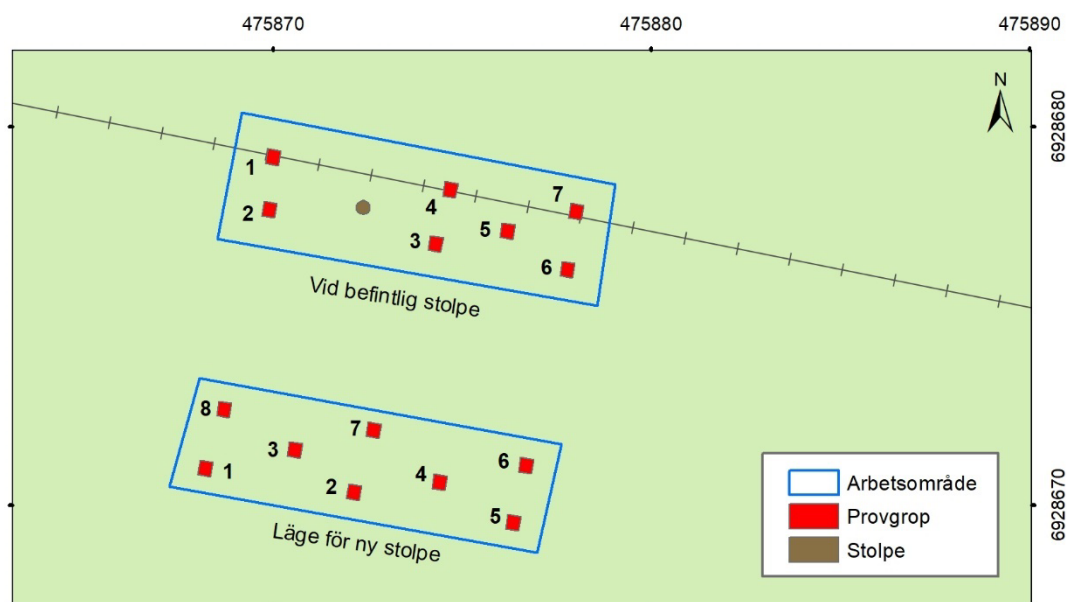
Inom område 3 besiktigades området där fångstgropssystem L1946:644 korsar kraftledningsgatan. Då de faktiska fångstgroparna ligger i andra terränglägen utanför gatan gjordes bedömningen att markering av fornlämning inte var nödvändig inför arbetsföretaget.

Område 4

Inom område 4 ligger ytorna kring befintliga och planerade stolpar i anslutning till boplat L2020:7832, varvid dessa blev föremål för utredning genom grävning av provgropar.

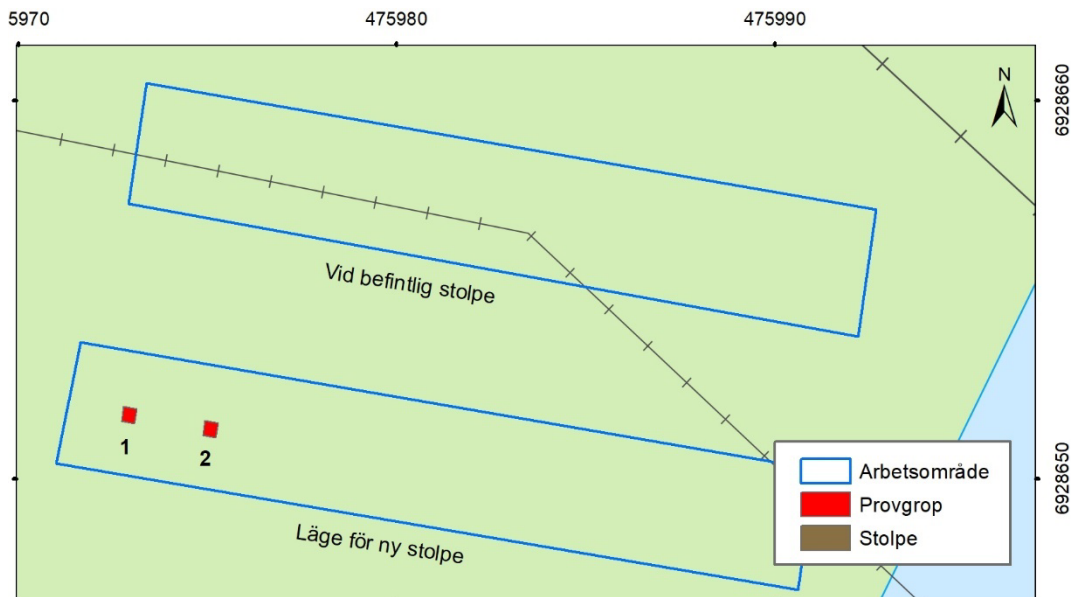
Utredning i anslutning till boplat L2020:7832

Omkring 30 meter väster om boplaten utredningsgrävdes gropar inom två ytor (vid befintlig stolpe samt vid läge för ny stolpe). Vid den befintliga stolpen grävdes sju gropar, vid det nya läget åtta gropar (figur 9). Groparnas storlek var cirka 0,3×0,3 meter och de grävdes till omkring 0,2 meters djup. Inget boplatsindikerande material framkom, endast naturlig undergrund bestående av sand och småsten.

Figur 9. Provgropar väster om fornlämning L2020:7832. Skala 1:200.

Tre meter öster om boplaten ligger de övriga två arbetsområdena. De ligger i sluttningen ned mot Ljungans strand, och marken var mycket sank i dessa delar. Endast i det västligaste partiet av arbetsområdet för ny stolpe kunde provgropar grävas (figur 10). I dessa framkom endast grusig sand med småsten.

Figur 10. Provgropar öster om fornlämning L2020:7832. Skala 1:200.

Område 5

Inom område 5, omkring mellan 40 och 70 meter från lägena för nya stolpar, finns två röjningsrösen (L2020:4566 och L2020:4568). De utgör övriga kulturhistoriska lämningar som ej berörs direkt av de planerade arbetsföretagen. Rösena markerades dock med markeringsband för fornlämning för att förhindra eventuella körsador.

Tolkning och förslag till vidare åtgärder

Avgränsningen av stenåldersboplat L1946:1028 väster om Ljungan i område 2 har tidigare gjorts genom att skärvsten har iakttagits i markberedningsgropar (Fornsök). Den nu genomförda förundersökningen har inte kunnat avgränsa fornlämningen närmare, det kunde endast konstateras att boplatmaterial inte finns inom de planerade arbetsområdena. Boplaten har även tidigare varit föremål för en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll i samband med ett stolpbyte, ej heller då framkom fynd av stenålderskaraktär (Jönsson 2013).

Utredningarna vid boplat L1946:643 öster om Ljungan i område 2 samt boplat L2020:7832 i område 4 gav inga indikationer på att boplaterna har en större utbredning än vad som tidigare registrerats.

Inga vidare åtgärder bedöms därmed nödvändiga, under förutsättning att man vid arbetsföretaget håller sig inom de angivna ytorna och att markerade kända lämningar respekteras.

Referenser

Fornsök. Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister. [<https://app.raa.se/open/fornsok/>]

Jönsson, A. 2013. *Stolpbyten i Rätansbyn. Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid fornlämning Rätan 4:1 och 71:1, stenåldersboplatser, 2013. Rätans socken, Bergs kommun, Jämtland. Jamtli, rapport 2013:4.*

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-2562-2021
Jamtis diarienummer:	20-2021-F5CC
Undersökningstid:	15–17/6 2021
Personal:	Kristina Jonsson
Undersökt yta:	165 m ²
Läge och koordinater:	Område 1: X6926893, Y461932 Område 2: X6930957, Y472854 Område 3: X6929966, Y474080 Område 4: X6928674, Y475873 Område 5: X6927874, Y477013
Koordinatsystem:	Sweref 99TM
Höjdsystem:	-
Dokumentationsmaterial:	-
Fynd:	-

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2021

ISSN 1654-2045

- 2021:1 Huså herrgård. Fasadrestaurering 2020
Sara Höglund
- 2021:2 Lillhärdals kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:3 Bostadshus i Lungre. In- och utvändiga åtgärder, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:4 Lövkläppen. Byggnadsdokumentation, 2020
Lasse Wagenius, Björn Olofsson och Sara Höglund
- 2021:5 Värnamo stationsområde – kulturhistorisk utredning
Björn Olofsson och Kristina Jonsson
- 2021:6 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Brunflo 336 (L1945:1505), gårdstomt
Anna Engman
- 2021:7 Reparation av norra takfallet på Mattmars kyrka 2018
Björn Olofsson
- 2021:8 Brunflo kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:9 Norderön. Schaktningsövervakning inom blästbrukslämning och intill gravhög
Kristina Jonsson
- 2021:10 Arkeologisk utredning i Handsjö nära fornlämning L1946:856/Rätan 125:1, boplat
Annabell Rahm
- 2021:11 Ridhus i Hackås. Arkeologisk utredning i gravhögars närhet
Kristina Jonsson
- 2021:12 Arkeologisk utredning och förundersökning i Handsjö inom
stenåldersboplaten L1946:110/Rätan 98:1
Annabell Rahm
- 2021:13 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom
lägenhetsbebyggelse L2020:10357
Annabell Rahm
- 2021:14 Arkeologisk efterundersökning och skadedokumentation
av lämningarna Lit 2:2, Lit 56:1 och Lit 407:1
Annabell Rahm
- 2021:15 Tännålen. Arkeologisk utredning vid stenåldersboplatser
Kristina Jonsson
- 2021:16 En boerne (samisk förvaringsgrop) i Fjällnäs. Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson

2021:17 Vid stenåldersboplatser längs Rätanssjön. Arkeologisk förundersökning inom L1946:1028 och arkeologiska utredningar etapp 2 vid L1946:643 och L2020:7832
Kristina Jonsson